

ספר

אמת ודעת

יום הכיפורים

טללי אורה ואורחות אמת למשכיל בעבודת ה'
לפתוח שערי דעת ותבונה בנתיבות העבודה והחסידות

...

מאמרים ושיחות שנאמרו על ידי
מורינו הגה"ח רבי אברהם מרדכי אלטר שליט"א
בן מורינו הגה"ח רבי יהודה אריה זצ"ל

ירח האיתנים תשפ"ד
ירושלים

מהדורת מלניק

אמת ודעת

©

כל הזכויות שמורות

הוצאה לאור:

בית העורך

beithahorech@gmail.com

...

עריכה ראשית:

הרב אברהם מרדכי טאומן

תשרי תשפ"ד

תוכן עניינים

ה..... כל האוכל ושזתה בתשיעי
הידבקות בהארת יום הכיפורים על ידי אכילת תשיעי, וקביעת הטהרה בנפש על ידי לבושי הנפש

יב..... לפני ה' תטהרו
ביאור מהות הטהרה, בגילוי עצם הנפש ונקיון הרצונות החיצוניים

כל האוכל ושזתה בתשיעי

הידבקות בהארת יום הכיפורים על ידי אכילת תשיעי,
וקביעת הטהרה בנפש על ידי לבושי הנפש

ההכנה ליום הכיפורים על ידי מצות אכילה בתשיעי

על עשרת ימי תשובה קראו חז"ל (כ"ה י"ז ע"ה) את הפסוק (שעיהו נה, ו) 'דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב'. בימים אלו הקב"ה ממציא עצמו אלינו כדי שתהיה לנו אפשרות להתקרב אליו בקלות, ואחר שהכתיב הקב"ה כן על עצמו, פשיטא שכל בר דעת ינצל את ההזדמנות הזו ככל יכולתו.

התכלית והפסגה של עשרת ימי תשובה הוא יום הכיפורים, ביום זה נשלמות הטהרה והכפרה, ואנו נעשים כבריה חדשה ונקיה, ובזאת אנו פותחים שנה חדשה ומאירה עם אפשרויות גדולות לצמיחה ולגדלות בעבודת ה'.

והנה ההכנה לספיגת אור הטהרה של יום הכיפורים היא בערב יום הכיפורים, שאף נחשב ליום טוב (עי' תוספתא חולין ה, ב; מהרי"ל, הל' עריו"כ אות ט, וד"מ לו"מ מרד, א, ועי' שו"ע ונו"כ סס). ויש להתבונן, שהרי יום הכיפורים הוא יום של כפרה וטהרה, ומתענים בו בחמשת העינויים, ואם כן מה ביאור הדבר שאת ההכנה ליום גדול זה אנו עושים על ידי מצוה לאכול ולשתות בערב יום הכיפורים. כי לכאורה זהו היפך עניינו של יום.

עוד יש להבין במקור הדין, שאמרו חז"ל (יומא פא ע"ב; נרכות ט ע"ב; ועוד) 'כל האוכל ושזתה בתשיעי' - מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי, והמפרשים הפליאו בו ביותר, מה פשרו של מאמר זה. למה ייחשב האוכל כמי שהתענה, ולמה כמי שהתענה גם בתשיעי וגם בעשירי. וגם מאחר שבפועל מתענה בעשירי, למה צריך שאכילת תשיעי תחשיבנו כאילו התענה. וגם מהי המעלה של המתענה בתשיעי, שכלל לא נצטוונו על כך [ואף כתבו הפוסקים שאסור להתענות ביום זה אפילו תענית חלום, מחמת מצות היום (עי' רמ"א לו"מ מרד, א)].

טעמי מצוות האכילה בתשיעי - קיום מצוה מעשית

בין דברי הראשונים בזה מצינו שלשה טעמים למצנת האכילה בתשיעי. רש"י (יומא פא ע"ב) מבאר שהענין הוא להכין את האדם לצום, והטור (לו"מ סי' מרד) מוסיף על טעם זה: 'והוא מאהבת הקב"ה את ישראל, שלא צוה להתענות אלא יום אחד בשנה, ולטובתם לכפר

עונותיהם. וציונם שיאכלו וישתו תחלה כדי שיוכלו להתענות ושלא להזיק להם העינוי. משל למלך שהיה לו בן יחיד וגזר עליו להתענות יום אחד, וצוה להאכילו ולהשקותו קודם כדי שיוכל לסבול'.

רבינו יונה בשערי תשובה (שער ד' אות ט) מוסיף עוד שני טעמים: הטעם הראשון הוא, כדי להראות שמחה כשמגיע זמן הכפרה. והטעם השני הוא, משום תשלומין ל'סעודת יום טוב' שהיתה צריכה להיות ביום הכיפורים, והוא גם ענין של שמחה על ההארה הגדולה שיש ביום זה.

בדומה לטעמים אלו, קיימת גם הסעודה והשמחה במוצאי יום הכיפורים, וכפי שכתבו הטור והרמ"א (או"ח מרכה, ט) 'אוכלים ושמחים במוצאי יום הכיפורים, דהוי קצת יום טוב', והוא על פי דברי התוספות (שנת קיד ע"ג ד"ה ואמאי; יומא פו ע"ג ד"ה והאמר) שהביאו מהמדרש דבמוצאי יום הכיפורים בת קול יוצאת ואומרת 'לך אכול בשמחה לחמך' נוגו' כי כבר רצה האלקים את מעשיך' (קהלמ ט, ז).

כשמתבוננים בכל אחד מטעמים האלו, ניתן למצוא צד שוה בכולם, שענין האכילה בערב יום הכיפורים הוא ממין המצוות המתקיימת על ידי כלים גשמיים. ואכילה זו היא בדומה לאכילת סעודות שבת ויום טוב, שהן מצוות עונג שבת ויום טוב. ועדיין יש לתמוה, שאם אמנם מצינו מצוות גשמיות בשבת ויום טוב, הלא מכל מקום ביום הכיפורים המטרה היא הפוכה. שעניינו הוא ניתוק בדברי העולם, והידבקות ברוחניות מוחלטת, ועל כן אנו דומים למלאכים ביום זה.

החיבור להארה הרוחנית של יום הכיפורים על ידי האכילה בתשיעי

אכן יסוד גדול יש בדבר, ויתבאר במשנת השפת אמת (יום הכיפורים מרמ"ב) שכותב כי דווקא על ידי האכילה בתשיעי ניתן להתחבר להארת יום הכיפורים. והוא משום שבאמת הארת יום הכיפורים היא הארה רוחנית נאצלת ונשגבת ביותר. יום זה של מחילה וטהרה, יש בו שמחה עצומה, אך אין בשר ודם יכול להתדבק בשמחה זו, שכן קרוץ הוא מגשמיות וכרוך בה. שהרי יום הכיפורים הוא יום ללא כל שייכות לגשמיות ולתאוות ויצרים, שהוא מעין עולם הבא שאין בו אכילה ושתיה [נראה עוד במאמר לפני ה' תטהר], והאדם בעל הגוף הגשמי אינו יכול להתחבר כראוי להארה רוחנית ושממית. ולו זו בלבד, אלא שאף אם ביום הכיפורים בעצמו יכולה להתעורר בו תחושת התעלות, כחלוף היום הקדוש לא ישאר בו עוד רושם מהאור הגדול הזה, כי שוב חזר לחיי העולם הזה הגשמיים.

לכך, כדי שיהיה לאדם חיבור אמיתי להארה הרוחנית העצומה של יום הכיפורים, ותהיה לה השפעה על ההתנהלות של האדם בכל השנה הבאה, יש צורך בדבר ממוצע בין הגשמיות לרוחניות. וזה מה שנעשה בסעודה של ערב יום הכיפורים, שהיא מעשה מצוה גשמי שנעשה על ידי הגוף, וכשאוכלים ושותים עם הכוונה הנכונה של השמחה והיום טוב

שלמחרת, זה מחבר את האדם לקדושת היום בחיבור עמוק שישאר גם לשאר ימות השנה. כי הגוף הגשמי קולט את הרשמים על ידי פעולות גשמיות.

בדומה לזה כותב גם המאור עיניים (האזינו ד"ה ראש השנה) 'הגוף והנשמה הם תרי הפכים, ואי אפשר להיות בנושא אחד רק על ידי ממוצע דהיינו שיהיה לו שני הבחינות בחינת הגוף ובחינת הנשמה. וערב יום הכיפורים הוא בחינת הממוצע בין הגוף והנשמה, דהיינו שיש לו שני הבחינות, בחינת גוף שמצוה לאכול ולשתות בערב יום הכיפורים, ובחינת נשמה שצריך לאכול בתורת מצוה'.

כלומר, מחמת מה שהוקבעה האכילה בערב יום הכיפורים, הרי שהיא מצוה, ומעתה יש לו פעולה רוחנית - מצות הבורא - שיש בה צד גשמי מחמת אופן קיומה המעשי באבריו הגשמיים. ובאמצעות מצוה זו אנו מחברים את עצמנו בקשר אמיץ לטהרת יום הכיפורים, כך שההשפעה ממנו תישאר טבועה בנו גם בשאר ימות השנה.

ויש לחדד עוד, שלא זו בלבד שהאכילה היא בכלל מעשה גשמי שהוא מצוה, אלא שהאכילה היא מעשה שיש בו כדי להביא שמחה לאדם, כשמחת שבת ומועדים. ועניינה של אכילה זו היא כדי לגלות את אהבת ה' אלינו ולשמוח על הכפרה שאנו זוכים לה. כי בעת שחלה הכפרה למעשה, בעיצומו של יום, אינו יכול לשמוח כבשמחת יום טוב במאכל ומשתה, ועל כן שמח מבעוד יום על שמחת המחילה העתידה לבוא תכף.

לכך, דווקא על ידי קיום מעשה זה, מתוך כוונה והתבוננות בדברים, בעשיית המצוה עם כוונתה המרוממת, יכול האדם להפנים כראוי את השפעת הטהרה, ולחוש את הנעימות של השמחה והיום-טוב על כך שה' מנקה אותנו מכל היצרים החיצוניים שנדבקו בנו במהלך השנה. כאשר אכילתו בסעודת ערב יום הכיפורים היא כדבעי, מתוך רצון ותשוקה להתדבק בטהרה נשגבת זו של היום הקדוש, אזי מתעוררים וגואים בלבם רגשות מרוממות של אהבת ה' וקרבת אלוקים, ומכאן תהיה לו אחיזה בטהרתו של יום הכיפורים עצמו, לחיות את היום בהתרוממות עילאית רוחנית, ועל ידי זה הוא יכול להתהפך ולהיות לאיש אחר, מרומם ונעלה יותר.

ומעתה יאירו דברי הגמרא באור יקרות, כי רמזו דבריהם נפלאות באמרם 'כל האוכל ושותה בתשיעי - מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי'. שהרי כיצד יוכל האדם להגיע אל מעלת התענית של עשירי, והרי אין לאדם הגשמי כל אחיזה ושייכות ליום נשגב זה. אלא על ידי שאכל בתשיעי, שאכילה זו היא פעולה המקשרת אותו עם המצוה ועם עיצומו של יום, אזי ייחשב לו שהתענה בעשירי, כי עתה יש לו שייכות וקשר לאותה התענית בעשירי. ומאחר שאכילת התשיעי אינה אכילת חולין גשמית, אלא אכילה של מצוה - שעל ידה מתקשר לרוחניות יום הכיפורים - לכך גם עבודת התשיעי אינה אלא מצוה רוחנית, וכאילו התענה בתשיעי. והוא כפי שהתבאר במאור עיניים שערב יום הכיפורים יש לו גם

בחינת הנשמה, שהיא בחינת יום העשירי. וזהו שאמרו חז"ל, שעל ידי שהתקשר למצוה דרך בחינת הגוף של תשיעי, זוכה לקבל את הארת העשירי. שהתשיעי, מחמת מעלתו ומצותו יש לו גם בחינת נשמה, ועל ידו מתקשר לעשירי שהוא כולו בחינת נשמה. ולכך כאילו התענה תשיעי ועשירי, שבשניהם יש בחינת נשמה.

וזהו על ידי שאוכל את אכילת תשיעי מתוך כוונת טהרה וכפרה של עשירי, שבזה הריהו כמי שמתענה בתשיעי. שמתחבר ומתקשר בזה לבחינת הנשמה של התשיעי, שעל ידה בא אכן לטהרת העשירי וכפרתו.

תפקידנו להיות חייטים ולתפור את לבושי הנפש שלנו

הטור בהלכות יום הכיפורים (ס' מד) מביא מהמדרש את המעשה המפורסם על החייט שקנה דג לסעודת ערב יום הכיפורים: 'מעשה בשוטר העיר שאמר לעבדו 'קנה לי דגים', ולא מצא אלא דג אחד, ונתן בו זהוב. והיה שם יהודי חייט, והוסיף עליו עד שהעלוהו לחמשה, ונשאר לחייט. בא העבד אל אדוניו וסיפר לו כל המאורע. שלח השוטר אחר החייט, ואמר לו: מה מלאכתך? אמר לו: חייט! אמר לו: ולמה קנית דג שוה זהוב בחמשה זהובים? ולא עוד אלא שלקחתו מיד עבדי ששלחתיו לקנותו לי? השיב לו: והיאך לא אקנו אפילו בעשרה כדי לאוכלו ביום כזה שצונו הקב"ה לאכול ולשתות ושאנו בטוחים שהקב"ה יכפר לנו עונותינו? אמר לו: אם כן, יפה עשית. ופטר והלך לשלום'.

המפרשים והנושאי כלים בטור ובשולחן ערוך עומדים על כמה פרטים שמתוארים בסיפור הזה, ומבארים מדוע הם נצרכים ומה הביאור בהם.

אחד הפרטים שמודגש ביותר הוא היותו של אותו אדם 'יהודי חייט', וששוטר העיר שאל אותו 'מה מלאכתך' והוא השיב 'חייט'. מדוע ההדגשה הזו נדרשת לסיפור? הבית יוסף (שם ד"ה ומנ"ה) עומד על כך, ומבאר ששוטר העיר חשד בו שהוא גונב או עושה כסף במרמה, שכן אם לא מניין לו לשלם סכומים כה גבוהים. אך עדיין יש להבין מדוע פרט זה נכתב עבורנו, ומה בא ללמדנו בזה.

גם יש להבין מה מיוחד דווקא בערב יום הכיפורים שפיזור בו ממון לסעודת היום. כי הגם שמצוה היא לאכול ולשתות בו, אבל הלא בכל שבת ויום טוב הוא גם כן, ולמה התייחד ערב יום הכיפורים בזה.

ויובן על פי הביאור הנ"ל, ובהקדם דברי הפרי מגדים (משנ"י שם סק"א) שעמד על שאלה זו מפני מה נשאל על מלאכתו, ולמה היה חשוב שנדע כי חייט הוא. ומקדים בזה כי ה'לבוש' פתח את ההקדמה לספרו במילים 'אמר התופר'. כלומר, שהוא 'תופר את הלבוש'. ומבאר הפרי מגדים שיש כאן כוונה עמוקה ורמז גדול. כי לנפש האדם יש לבושים שונים, ותפקיד האדם במהלך שנות חייו להיות 'חייט' ש'תופר' לנפשו לבושים של מעשים טובים ודרגות רוחניות.

ובזה מבאר הפרי מגדים את הסיבה שבמעשה על האכילה בערב יום הכיפורים מודגש שמדובר על 'חייט'. משום שזו היא עבודת היום: לתפור לנפש שלנו מלבושים חדשים, להתהפך לאנשים אחרים, ולהחליף מבגדי אדם רגיל לבגדי עבד מלכו של עולם.

ביאור עניינם של 'לבושי הנפש' והשפעתם הגדולה על האדם

נבאר יותר את הענין של לבושי הנפש, על פי מה שהתבאר במקום אחר [ראה בהרחבה במאמר לבושי הנפש וכח קול השופר], כי לנפש יש 'לבושים' רבים. והיינו כל אשר האדם מתרגל לעצמו, בעשיית פעולות חוזרות ונשנות עד אשר הופכות לו לטבע שני. מתחילה המעשים הם במחשבה וכובד ראש, והם חיצוניים לו ואינם נעשים מאליהם בטבעיות. אך ככל שחולף הזמן והוא חוזר על פעולות אלו שוב ושוב, הן נקנות להרגל קבע, עד שנעשות כביכול מאליהן בלא שמחשב בדקדוק כיצד לעשותן. כך הוא בשפה אשר רכש לעצמו, כך הוא בכתיבה וכך הוא בהליכה.

ככל שהפעולה החיצונית נשנתה שוב ושוב, היא הפכה מלבוש הנפש לחלק מהותי מהנפש עצמה, ברובד הפנימי יותר. מעתה כאשר תחפץ נפשו בדבר זה, לא יצטרך להתרכז במחשבתו בדבר, אלא יעשה הדבר 'מאליו' מחמת אשר חפצה נפשו בכך.

בזה התבאר [במאמר הנ"ל] מפני מה 'הרהורי עבירה קשים מעבירה' (יומא טז ע"ב), כי המעשה עצמו אמנם חמור, אך אינו מחלחל לחרוט על הנפש ולעצב אותה לרעה כמו שהמחשבה וההרהור עושים. וכך גם במידה טובה, אשר ההכנה למצוה, השמחה בה, האהבה והתשוקה אליה, הן אלו אשר משאירים את הארת המצוה בנפשו. וכפי שהאריך בכל זה השפת אמת (נא מנ"ט ד"ה נפסוק משאירוט), באר היטב.

על פי זה מבואר היטב טעם מצות האכילה בערב יום הכיפורים - לחבר את עצמנו לשמחה על היום טוב שמתגלה ועל הכפרה והטהרה שהקב"ה עושה לנו. ועל ידי כך שאנו מתחברים לדבר הרוחני הגבוה, בחיבור גשמי וחיות המצוה, אנו 'תופרים' לעצמנו לבוש חדש שיקבע בנו את רושם המצוה, והיא תמשיך ללוות ולשמש אותנו בכל השנה. על ידי כך נפשו תהיה רוחנית יותר וכוספת לרצון הבורא, וכך תוביל הנפש את הגוף, שיתמיד האדם בעשיית רצון ה'.

זה עניינו של החייט, תופר המלבושים לנפשו. ולכך בא המדרש להשמיענו כל זאת דווקא בסעודת ערב יום הכיפורים. כי כאשר בא היום הקדוש הזה, אשר בו אין כל אחיזה גשמית, כי הוא יום שמימי ועילאי, איך ידבק בו האדם קרוץ מחומר. אלא לכך יש את היום שלפניו, שעל ידי מאכל ומשתה יוכל להגיע לטהרתו הגבוהה של היום הנשגב. ומכאן נבין עד כמה גבוהה סעודת ערב יום הכיפורים, אשר מחמת כן פיזר החייט את מיטב כספו לקנות מאכלים לסעודה המרוממת הזו.

בבכך שהקדיש עבור הסעודה את מיטב כספו, הנה פעל בנפש פעולה רבה ואיתנה, והוקבע בנפשו גודל המצוה, אשר על ידה נתקשר ליום נעלה זה. כי ככל שהאדם מחשיב יותר את המצוה, שמח בה וכוסף אליה, בזה היא נחקקת בנפשו עוד. וידע החייט כי אין לתאר ואין לשער עוצם קדושת יום הכפרה הזה, והשתוקק לחרוט זאת בנפשו על ידי תשוקה רבה אשר באה לידי ביטוי בפיוזור הונו עבור המצוה.

על ידי החלפת הלבושים מתקיימת הארת הטהרה לכל השנה

במדרש שממנו הביא הטור את המעשה על החייט יש תוספת שלא הובאה בטור (ועי' ז"י סע). המדרש מסיים (גר"י יא, ד): 'מה פרע לו הקדוש ברוך הוא? הלך וקרע אותו הדג, וזימן לו בתוכה מרגלית טובה, והיה מתפרנס הימנה כל ימיו'. מדוע הוא קיבל דווקא את השכר הזה?

יתכן שנרמז בזה בדרך העבודה, שלאכילה בערב יום הכיפורים יש כח לתת לאדם 'פרנסה לכל החיים', דהיינו שכה רבה השפעתה, מחמת עיצומו של היום הקדוש, עד שיכולה היא לשנותו לכל ימי חייו. הוא נעשה אדם אחר לגמרי, מאדם רגיל הוא נהפך לעשיר מופלג, ברוחניות.

בקשת ה'חתימה' היא שההארה תשאר בתוכנו לזמן רב

יום הכיפורים נתייחד מכל ימות השנה בתפילה מיוחדת ונדירה: תפילת נעילה. תפילה זו היא המסיימת את כל מחזור הימים הנוראים, והיא נועלת וחותרת את כל ימי הוד אלו. וכך ברגעים האחרונים של היום, טרם יחמוק ועבר זועקים אנו ומתחננים 'אבינו מלכנו חתמנו לחיים טובים'. אנו מבקשים מהקב"ה שאת כל אותן הבקשות והכיסופים שהתפללנו לפניו משך כל הימים הנעלים, שיחתום ויקבע את נפשותינו שתישארנה במצב מרומם זה.

המושג 'חתימה' הוא לסגור דבר בצורה מוחלטת ואיתנה, כדי שיתקיים לזמן רב. גם חתימה על שטר נותנת תוקף לדברים, שיהיו שרירים וקיימים לעולם ועד.

זה מה שאנו שואפים לקבל מהימים הנוראים: השפעה שתהיה 'נעולה' ו'חתומה' ותישאר אצלנו גם לשאר ימות השנה. שניכתב וניחתם בספרם של צדיקים. והדרך להגיע לחתימה הזו, היא על ידי קניית המלבושים, להתעטף בהם היטב, עד אשר יתקבעו בנפש ונוכל להתהפך לאנשים אחרים, טובים יותר, רוחניים יותר וכוספים יותר.

אם יאמץ האדם לקרבו את קדושת היום הנשגב, במלבוש יקר ואיתן, יכול הוא להגיע להארה נפלאה אשר יהיה 'מתפרנס הימנה כל ימיו'. שינוי מהותי שישנה אותו לטובה ויביא אותו למהלך חיים אחר לגמרי. יכול אותו השינוי אף להשפיע לכל הדורות הבאים אחריו, שיהיו במקום גבוה יותר ומרומם יותר.

אמנם צריכים אנו לעזר שמים בזה. כי אנו מעצמנו לא יכולים להשלים את החתימה של השפעות הימים הנוראים. לכך אנו מתפללים להקב"ה ומבקשים מלפניו שיסייע בעדנו לחתום את השפעות הימים הנוראים ולהפוך את עצמינו לאנשים אחרים הדבוקים בה' בתכלית.

השפעת הארת יום הכיפורים על ההכנה לחג הסוכות

כשאנו יוצאים מיום הכיפורים, הנפש שלנו נקיה לגמרי מכל העוונות והיצרים שהיו לנו, אך עדיין היא 'כלי ריק' שאין בו מטען רוחני חדש שימלא את הכלי החדש והנקי שלנו. ועל ידי המצוות שנעשות בחג הסוכות יש לנו אפשרות להטעין את עצמינו בהשפעה רוחנית רבה ומרוממת. לכך חג הסוכות מלא וגדוש במצוות, שנוכל לממש את הטהרה העצומה, ולהתחיל את השנה במילוי רצון ה' בכל כוחותינו.

הימים שבין יום הכיפורים לחג הסוכות הם ימים גבוהים ומסוגלים מאוד. מסופר על החתם סופר (ראש שירת משה, נהקדמת נכדו רבי שלמה, שמעיד נשם אציו הכתב סופר) שלא היה מסוגל לצמצם את מוחו ולעסוק בלימוד מרוב תחושות הקדושה המרוממות שאפפו אותו, ולכן הוא היה כותב בימים האלו שירי דביקות ושבח לה'.

בימים הללו אנו עסוקים מאוד להכין את עצמנו למצוות של חג הסוכות, בבניית הסוכה וברכישת ארבעה מינים. מזה הטעם קבע הקב"ה את המועדים בצורה הזו, כי טהרת יום הכיפורים היא בעצמה משמשת כהכנה לקבלת ההארה והשמחה של חג הסוכות.

ההכנה לחג הסוכות מלאה במעשים גשמיים, אשר על ידם אנו קובעים בנפשנו את האורות החדשים שבאים על הנפש המטוהרת והנקייה. יחד עם קיום המצוות באופן מעשי, יש על האדם גם להכין את נפשו להבין את מהות המעשים שלו, לימוד הדינים ולימוד טעמי הפנימיות של המצוות המרוממות, בכוונה ובמחשבה. דווקא אחר שנטהרה הנפש, ונחתמה באור עילאי זה ונזדככה בטהרה, אזי מוכשרת היא לקלוט את המצוות יותר, שיתקבעו עמוק בנפש, להתקרב אל הבורא יתברך, ולספוג מהארת המועד שתלווה אותו לכל השנה כולה.

כשמתכוננים כך, זוכים לשמחה אמיתית בחג הסוכות. כשיש נקיון מכל היצרים, והנפש מרוכזת ברצון אחד בלבד - לעשות רצון הבורא, ממילא מתפשטות בתוך הנפש תחושות של רוגע ושלוה רוחניים, מתוך עונג במצוות ה'. וזו הדרך לזכות ל'שמחת בחגך' באמת.

לפני ה' תטהרו

ביאור מהות הטהרה, בגילוי עצם הנפש ונקיון הרצונות החיצוניים

האור הגדול של הכפרה שמתחדש בעיצומו של יום הכיפורים

ע"ל מנת לקבל את ההשפעה הגדולה של טהרת יום הכיפורים, יש צורך להתבונן ולהעמיק בהבנת מהות הטהרה שמתחדשת ביום זה.

לפי דעה אחת - דעת רבי (יומא פה ע"ג), 'עיצומו של יום הכיפורים מכפר' אפילו כשהאדם אינו עושה תשובה. לכאורה קשה על הדעה הזו: הרי המבטל עינוי ביום הכיפורים עונשו בכרת, ואם עיצומו של יום מכפר כיצד יתכן שיהיה לאדם עונש כרת על כך? והרי מיד כשהוא חוטא עיצומו של יום מכפר עליו! הגמרא (שנועם יג ע"ה) עומדת על כך ומביאה אופן שבו זה ייתכן: כאשר נחנק תוך כדי אכילתו, או שעשה את החטא בסמיכות לשקיעה ולא נותר רגע מיום הכיפורים להחיל את הכפרה. ומכל מקום למדנו מכך את עוצמת כח הכפרה שמתגלית ביום הגדול הזה.

גם לפי דעת חכמים שנפסקה להלכה (רמב"ם משנה פ"א ה"ג) - שעיצומו של יום מכפר רק בצירוף התשובה, עדיין יש כאן חידוש של הארה גדולה מאוד. שהרי אותה תשובה לבדה אינה מכפרת, גם אם נהג בכל הסיגופים והפליג ביותר בחרטתו ותשובתו, ורק כשבא 'עיצומו של יום הכיפורים' מתעורר האור העליון של הכפרה ומנקה ומטהר את נשמת האדם ועושה ממנו בריה חדשה. מהי אפוא פנימיות כח הנקיון והטהרה של יום הכיפורים?

טהרת יום הכיפורים פועלת כמו טהרת המקוה

חז"ל מדמים את כח הטהרה של יום הכיפורים לטהרת המקוה, ואמרו (יומא פה ע"ג) על הפסוק (יחזקאל יג, יג) 'מקוה ישראל ה' - "מה מקוה מטהר את הטמאים, אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל'.

בספר החינוך (מזה קעג) מסביר את שורש טהרת המקוה: 'שיראה האדם את עצמו אחר הטבילה כאילו נברא באותה שעה, כמו שהיה העולם כולו מים טרם היות בו אדם, ויתן אל לבו בדמיון כי כמו שנתחדש בגופו יחדש גם כן פעולותיו לטוב, ויכשיר מעשיו, וידקדק בדרכי השם ברוך הוא'.

תוספת ביאור לכך איתא בשם האבני נזר (עי' ראשית ציפורים, בכורות ז: ד"ס ואולי י"ל עוד, דף יט: נהגה"ס), שענין הטבילה במקוה הוא שהאדם מכניס את כל כולו לתוך המים באופן שלא יכול לחיות ולהתקיים כך, שכן בתוך המים 'הוא מקום ביטול חיותו', ובזה הוא נעשה בבחינת מת ובטלה מציאותו. וממילא כשהוא יוצא מהמקוה - הוא כאדם שנולד מחדש, כשטומאתו הראשונה פרוחה ונעלמה ממנו.

וכך גם פועלת טהרת יום הכיפורים, כי זה היום אינו נמנה במנין שאר ימות השנה, כי הוא יום רוחני שאין בו כלל אכילה ושתייה ועשיית מלאכה, והוא היפך קיום גשמיות האדם, והוא מעין עולם הבא (ועי' פס"ר, פסקא כג - י' הדברות פ' תלמאה, ומדנא"ר א; ועי' רוקח, הל' יוש"כ ס' רטז; ועי' שפ"א דלהלן נסמון) [וראה עוד במאמר כל האוכל ושותה בתשיעין]. לכך האדם נכנס ליום זה עם כל הטומאות שעליו, שהן החציצות שמבדילות בינו לבורא יתברך, ועל ידי שהוא מתבטל לבורא בביטול מוחלט, הוא חוזר ונולד נקי וטהור כבריה חדשה.

עוד תוספת לכך בדברי השפת אמת (יום הכיפורים חמ"א) שמבאר כי כשם שהטהרה במקוה נעשית רק כשהאדם נכנס כולו לתוך המקוה, בלי לשייר אפילו משהו מגופו בחוץ, כך טהרת יום הכיפורים פועלת רק למי שמכניס את כל כולו לתוך יום הכיפורים: 'כי יום הכיפורים הוא הביטול אליו יתברך לגמרי, כמו שאמרו חז"ל 'מקוה ישראל ה' - מה מקוה מטהר את הטמאים, כך הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל'. ומינה, מה טהרת המקוה כשנכנס כל קומה של האדם במים, כן צריך כל האדם להתבטל אליו יתברך'. והיינו שכל קיומו העצמי, הגשמי והפחות שנתלכלך בחטא, אין לו מעתה עוד כל אחיזה ושייכות. כי כעת כולו בתוך יום הכיפורים. ולולא כן לא היתה פועלת בו טהרת היום.

מדוע טהרה אינה יכולה לעבור מאדם לאדם כמו טומאה

כדי להבין יותר את הדברים, נתבונן במהות הטומאה והטהרה, מה תוכנן וכיצד הן פועלות.

ש"ל באורה יש לתמוה מדוע טומאה עוברת מאדם לאדם בנגיעה בעלמא, ואילו טהרה לא עוברת מאדם לאדם? מה ההבדל בין טומאה לטהרה? (ראה חגי ג, יב-יג)

והיה אפשר לומר שהוא כשם שרואים במציאות שמי שנוגע בדבר מלוכלך, נדבק גם בו הלכלוך, ומי שנוגע בדבר נקי לא נעשה נקי. אך עדיין יש להבין, שכן לכלוך זה מציאות, אבל טומאה וטהרה הן חוקים שהתורה קבעה, ומדוע אי אפשר לחוקק שטהרה תעבור בדיוק כמו טומאה?

מהות הטהרה היא נקיון הנפש מהרצונות החיצוניים שנוספו לה

כל עצם שהוא בעולם, כאשר אנו מגדירים אותו הכוונה אליו בעצמו בשלמותו ללא רבב. כלומר, כשהוא נקי לגמרי, הריהו הוא בעצמו. לעומת זאת, כשהוא מלוכלך, הוא כבר לא עצמו בלבד, אלא בתוספת שאינה חלק ממנו. הלכלוך, בין אם הוא אבק, משקה, בוך או כל דבר אחר שדבק בו, הוא תוספת על גוף הדבר. וככל שהוא דבוק חזק יותר, כך הוא לכלוך גרוע יותר. כיון שאינו שייך לעצם הדבר, ודבק ונאחז בו.

כשנוגעים בחפץ עצמו, אין אפשרות שנתהפך להיות חלק ממנו. לכן 'נקיות' לא יכולה לעבור, משום ש'נקי' זה עצם הדבר. מה שאין כן הלכלוך שהוא תוספת חיצונית, הוא יכול לעבור מאחד לשני.

וכך גם בטומאה וטהרה. 'טומאה' היא תוספת חיצונית על הדבר, לכן היא יכולה לעבור מאחד לשני. אך 'טהרה' היא עצם הדבר בנקיות מבלי התוספות החיצוניות - ועצם הדבר אינו יכול לעבור למישהו אחר.

ויסוד זה מתבאר בחז"ל, שאמרו במשנה (יומא נג ע"ג) 'הזה על טהרו של מזבח שבע פעמים', ושאלו בגמרא (טו ע"א; נט ע"א) 'מאי טהרו', ומסיקה הגמרא שם דהיינו 'אגופיה דמזבח'. דהיינו שמנקה ומסיר הקטורות שעל המזבח, ושם היה מזה. ומביאה הגמרא סיעתא מלישנא דקרא (שמות נד, י): 'וכעצם השמים לטוהר'. דהיינו כאשר השמים נקיים ללא כל עננים, שאז נוכחים הם בעצמותם, ללא כל תוספת חוצצת (עי' רש"ס ויכור שור, שמות טז). וכלשון רבינו אליקים בגמרא שם: 'מה טוהר עצמו של שמים [- ממש], אף טהרו של מזבח - מזבח ממש'.

לאמיתו של דבר, יש גם דבר חיובי שיכול לעבור מאדם לאדם - 'קדושה'. כשאדם נמצא בסמיכות לדבר קדוש, הוא שואב ממנו קדושה. וכך אדם קדוש יכול להשפיע לסובביו קדושה והתרוממות, וכן מקום קדוש מחדיר לשוהים בו שאיפות ודרגות רוחניות חדשות. אולם 'טהרה' היא אינה 'קדושה', אלא 'נקיות'. היא מצב האמצע שבין טומאה לקדושה. וזהו המצב שבו האדם נקי מכל השפעה שלילית ומוכן ככלי ריק לקבל את ההשפעות הטובות. כלי שנטמא, וטבלוהו במקוה, אינו הופך להיות כעת כלי קדוש. אלא כלי טהור הוא. אם הכלי יוקדש לגבוה, יהפוך הוא מכלי טהור לכלי קדוש.

ויש לבאר בזה אמרה של זקני האמרי אמת זצ"ל (ליקוטים, קיט), דאיתא מבעל הטורים על הפסוק (נצט"ט לו, ג) 'כי בן זקנים הוא לו', כי 'זקנים' נוטריקון 'זרעים קדשים נשים ישועות' [-היינו נזיקין (עי' שם לא ע"א)] מועד. והקשו הכל מפני מה נחסר סדר טהרות. וזקני ז"ל תירץ 'כי טהרות אי אפשר למסור, רק צריכים לעמוד בעצמו על זה'. והשתא נקשה אנן, וכי מה בין טהרות לקדשים. אלא שהוא כדברינו, שקדושה אכן כן אפשר להעביר ולהשפיע. אבל טהרות הוא דבר שאינו יכול להיות מחמת השפעה של דבר אחר טהור, אלא צריך לפעול כן בעצמו.

הרצון העצמי של הנפש הוא לשוב ולהדבק במקורה

מעשה נחזור לבאר טהרתו של יום. כי זה מהותו של כח הטהרה המתחדש ביום הכיפורים - הארה רוחנית המסייעת לאדם להסיר ולסלק מעליו את כל התאוות והרצונות החיצוניים שנדבקו בו במהלך השנה, ולחדש את הנפש בטהרה ובנקיותה רק עם הרצון העצמי שלה.

והנפש בטהרה רוצה רק דבר אחד: להדבק חזרה במקור שממנו חוצבה, 'להמשך' אחריו יתברך ממש כברזל אחר אבן השואבת' (מסילת ישרים, פ"ב).

במהלך החיים אנו צוברים תאוות וחשקים זרים שמרחיקים אותנו מהבורא ואף גורמים לנו להכשל ולחטוא. והרצונות הללו אינם חלק מעצם הנפש שלנו אלא תוספת חיצונית עליה. לדוגמא, כשאדם מתאוה לאיזה מאכל ערב, המאכל אינו יכול להיות חלק מעצם הנפש שלו, שהרי הנפש של האדם היתה קיימת גם לפני שהיתה בעולם ההמצאה של אותו המאכל. רק לאחר שאותו מאכל החל לעלות על שולחן הבריות, התחילו אנשים מתאווים לו. אם כן זו תאוה חיצונית שהוא הוסיף על עצם הנפש שלו.

בבחי הארת יום הכיפורים להסיר מהאדם את כל התוספות החיצוניות שדבקו בו במהלך השנה, ולחדש את נפשו בנקיות מכל תוספת - וממילא יצא לאור הרצון היחידי המהותי שלה שהוא להדבק בה, 'לעשות את מצוותיו ולעסוק בתורתו'.

פעולות הנפש שנובעות מעצמה אינם נוצרים בהשפעה מאחרים

רוב המעשים שאדם עושה במהלך חייו, אינם נובעים מרצון פנימי שנוצר מתוך הנפש שלו, אלא ממה שהוא רואה ושומע בסביבתו. החברה משפיעה עליו ועל פי זה הוא פועל. וכפי שכותב הרמב"ם (דעות ו, 6) 'דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו ונוהג כמנהג אנשי מדינתו'.

יש שתי דרכים שבהן אדם פועל על פי הסביבה - או שהוא בעד מה שעושים, או שהוא נגד מה שעושים. גם כשהוא 'שוחה נגד הזרם', זה לא בהכרח פעולות שנובעות מפנימיות נפשו. יתכן שגם בזה הוא נגרר אחר כולם, אלא שהתוצאה אצלו היא שהוא עושה בדיוק להיפך מכולם.

פעולה שנובעת מעצם הנפש, היא רק כזו שאדם עושה מתוך רצון עצמי בלי שאחרים עוררו אותו לזה, לא כשעושה 'כמו אחרים' ולא כשעושה 'הפוך מאחרים', פעולה עצמית לגמרי. ולכי נידוק עלה, נמצא שאכן כמעט אין לנו פעולות כאלו.

אנו רגילים למדוד את הדרגה שלנו בכל דבר לפי המצב של האנשים שסביבנו. האם אני במצב טוב בלימוד תורה? בבן אדם לחבירו? את הכל אנו מודדים ביחס לאחרים. אם

אני יותר טוב מאלו שסביבי, אני מצליח, ואם פחות מהם, אני נכשל. אין הסתכלות פרטנית של האדם ביחס לעצמו, לכוחותיו וליכולותיו, ולתפקידו בעולמו.

וְזוֹ טעות גדולה. מפני שתפקידנו הוא לשפר ולתקן את הנפש שלנו בהתאם לייסוד המסוים שלה, בלי קשר לאחרים. לא למדוד את עצמינו ביחס לדברים חיצוניים, אלא רק ביחס לעצמנו: האם אנו בהתקדמות ביחס לאתמול או לא? - לעבוד את הבורא לפי התפקיד שלנו והכלים שקיבלנו, ולבנות קשר אישי וישיר עם הקב"ה.

עַד כדי כך חמור מצב זה, שוודאי יש הרבה בעלי כוחות וכשרונות, שיכולים להעפיל גבוה בתורה ובעבודת ה', אבל אפילו לא מודעים לכך, כי אינם בודקים את יכולותיהם אלא ביחס לסובבים אותם. מהאי טעמא מצינו בדורות עברו גאוני עולם וחסידים מופלגים אשר היו מפורסמים בהתמדתם ובגאונותם, בפרישותם ובצדיקותם, באופן שאנו קשה לנו לצייר מי שיכול לעמוד בכך. והסיבה היא משום שאנו חוששים לפסוע פסיעה יותר ממה שאנו רואים שמישהו בסביבתנו פסע. זה נראה לנו 'קיצוני' ומסוכן, אשר מי יודע לאן זה יוביל. וכמה רחמנות יש על מצב אומלל זה, של מיצוע ורידוד כל השכל והמידות, במקום להעפיל ולהתעלות בלי גבול.

המריבה הפנימית בין הרצונות הסותרים של האדם

כשאדם מסיר מעצמו את כל הרצונות החיצוניים שנדבקו בו במהלך החיים, ונשאר עם עצם הנשמה שמשתוקקת רק לדביקות בבורא, הוא חי חיים מאושרים ורגועים, חיים מלאי תוכן ועוצמות רוחניות.

כבר הבאנו [לעיל מאמר אימת הדין ושמחת המלוכה] מדברי השפת אמת (תולדות תל"ו קוד"ה וכל הנאורות; שם תל"ז ד"ה אברהם; תמונה תל"ז ד"ה צמח; ועי' כתר שם טוב ו. ד"ה לעולם ינאם) שמבאר כי כל המאבקים שיש בתוך האדם, נובעים מהרצונות הסותרים שיש בו. לדוגמא, יש בו תאוה לאוכל ותאוה לכבוד, וכשהוא יושב יחד עם אנשים אחרים, מצד אחד הוא רוצה לאכול כתאוותו, ומצד שני הוא לא יכול לבזות את עצמו ומחמת הכבוד הוא עוצר ולא אוכל. וכך יש בתוכו מאבק בין רצון לרצון. כל שכן אשר יראה ואהבה יהיו סותרים זה את זה באופן קשה. דבר זה מביא את האדם לחוסר רוגע ולהעדר סיפוק, וכל ימי חייו הוא מלא סתירות אישיות ורצוא ושוב בלי גבול.

אבל כשאדם מכון את עצמו רק לרצון אחד ויחיד - לקים את דבר ה' ולעשות רצונו, נעשה שלום בין כל הכוחות והרצונות שלו, וכולם מכוונים תמיד רק למטרה אחת בלי מלחמה ביניהם.

זהו הכח המיוחד שיש לנו ביום הכיפורים, לנקות את עצמינו מכל השכבות של הרצונות החיצוניים שנדבקו בנו במהלך השנה, ולכוון את כוחותינו כולם למטרה שעבורה נבראו.

על ידי החיבור לרצון הבורא ניתן לנהוג גם בהנהגות הפוכות

בנוסף על האמור, ההתמקדות בעשיית רצון ה' בכל מצב לא רק משקיטה את המלחמות שבין הרצונות הסותרים, אלא היא גם הדרך היחידה שבאמצעותה האדם יכול לעשות מעשים סותרים ולשנות מהנהגה להנהגה מבלי כל קושי, וזאת מפני שאין לו רצון ומטרה עצמית בדרך מסוימת, אלא הוא מקיים את רצון ה' בכל מקרה לפי הנדרש ממנו.

דבר זה נרמז בפסוקי פרשת הטהרה - פרשת פרה אדומה. חז"ל (יומא מצ ע"ב) עומדים על כך שבסדר הדינים והפסוקים שבפרשה זו יש שתי דרכים, 'משמע מוציא מיד משמע, ומשמע ממילא'. כלומר, יש דינים שנאמרו בפסוק אחד לגבי איזו מן העבודות, כגון שיש לעשותה דווקא על ידי כהן גדול, ובפסוק שאחריו יש משמעות שהדין שהיה משמע מהפסוק הראשון אינו נוהג בעבודה שכתובה בפסוק השני, כגון שהעבודה האחרת מותרת גם בכהן הדיוט, שזהו 'מוציא מיד משמע'. ויש פסוקים שבהם משמע דין מסוים והוא קיים מאליו גם בעבודה שנאמרה בפסוק שאחריו [שאינו בו משמעות שהדין הקודם לא קיים בו, ולכן 'ממילא' הוא כן קיים]. וכגון שמה שהוזכר בעבודה הראשונה שיש לעשותה דווקא על ידי כהן גדול, שייך גם בעבודה המוזכרת לאחריה, שאף אותה יש לעשותה על ידי כהן גדול, וזהו 'משמע ממילא'.

הדבר אומר דרשני! מדוע פרשת הטהרה נכתבה בצורה מבולבלת כזו, ולמה לא נשנתה באופן אחיד עם כללים ברורים. ואכן בגמרא שם (מג ע"ב) אמרו שכאשר רבי יוחנן וריש לקיש למדו את הפרשה וניסו לפרש את המקראות שבה באופן אחד, לא הצליחו להעלות אלא 'כמאי דמסיק תעלא מבי כרבא' [נ-כמו מה שמעלה השועל ברגליו כשהולך בשדה חרושה (כ"ט)], שאינו מעלה אלא מעט עפר הנלקט בציפורניו דרך העברתו (פירוש רצינו אליקס)], עד שהסיקו ואמרו כי פרשה זו 'משמע מיד מוציא משמע, ומשמע ממילא'.

אך נראה שדבר גדול בא ללמדנו על מהותה של הטהרה. התורה הקדושה רומזת לנו כאן בצורה של 'משמע מוציא מידי משמע, ומשמע ממילא', שרק מי שזוכה לטהרה ונקיות של עצם הנפש, יש לו את היכולת לנהוג בשני ההפכים יחד - לפעמים לעשות מהלך שממשיך את המהלך הקודם, ולפעמים לנהוג הפוך לגמרי.

כשיש לאדם רצונות עצמאיים, הוא לא יכול לנהוג ב'הפכים', אך כשהוא ממוקד רק ברצון אחד של הבורא, אין לו הבדל בין הפעולות. הוא יכול פעם אחת לעשות מה שכולם עושים, ופעם אחרת לעשות הפוך ממה שכולם עושים. כי אין לו מהלך עצמאי 'להיות כמו כולם', אלא הוא פועל על פי רצון הבורא בלבד.

וזה מרומז גם במה שאמרו בגמרא שם על רבי יוחנן וריש לקיש, שלא העלו מפרשה זו אלא מעט עפר שמעלה השועל בשדה החרושה. כי אף השועל, שהוא סמל לחכם ביותר (עי' נרכות סא ע"ב), גם כשהוא בשדה חרושה ומעובדת כדבעי, שלכאורה ודאי יכול להוציא הימנה גידולים מובחרים ומשובחים. מכל מקום עליו לדעת כי המעלה העליונה היא הביטול

המוחלט, להיות עפר ואפר ואבק דק, בלא שום ממשות ורצון עצמי, ולבטל כל רצונותיו מול רצון הבורא. וכאשר אכן בא לדרגה כזו, אזי יכול להיות 'משמע מיד מוציא משמע, ומשמע ממילא'. שיכול להשתנות פעם כך ופעם כך, הכל לפי רצון עליון.

המשמעות הפנימית לשינוי הבגדים של הכהן גדול ולצבע הלבן

ניתן לרמוז יסוד זה גם בסדר העבודה של הכהן גדול ביום הכיפורים. אחת הפעולות שחוזרת על עצמה כמה וכמה פעמים במהלך עבודת היום - היא החלפת הבגדים מבגדי זהב לבגדי לבן ולהיפך. כל עבודה שנעשתה לפני ולפנים, נעשתה בבגדי לבן. וכל עבודה שנעשתה בחוץ, נעשתה בבגדי זהב.

מה באו ללמדנו החלפות הבגדים המרובות הללו? חז"ל מבארים (ר"ה טו ע"ב) שבכל עבודה שנעשית בפנים אי אפשר להשתמש בבגדי זהב - משום ש'אין קטגור נעשה סגור', והזהב שנעשה ממנו חטא העגל אינו יכול לשמש בעבודה שבאה לעורר רחמים.

אולם אם כן עדיין יקשה, מדוע בעבודה שבחוץ כן משתמשים בבגדי זהב? אם בגדי לבן הם פתרון טוב, מדוע לא התירה התורה להשתמש בהם בכל עבודת היום.

וישם רמז גדול יש בזה, לומר ששינוי הבגדים מרמז על שינוי פנימי במהות העבודה. הבגדים באופן כללי מגדירים את תפקידו של האדם בעולמו. אינו דומה בגדו של אדם העובד במלאכת כפים, לבגדו של העוסק בניהול וממשל. ולהבדיל גם בני התורה יש להם בגד מיוחד המסמל אותם ומשמש אותם בעבודתם את ה', בתורה ותפילה, וכך גם בגדי כהן העוסק בעבודת המקדש.

ולעולם כל אדם משנה את בגדיו לפי הענין, ולכל אחד יש בגד אותו הוא לובש בכיתו, ובגד אותו הוא לובש בעבודתו, ושינוי הבגד יכול להיות גם בין ימות החול לשבתות ומועדים, שמחות ושאר אירועים.

בגדי הזהב הצבעוניים והמפוארים שהכהן גדול לובש בעבודתו בכל השנה, וגם ביום הכיפורים בעבודה הכללית שאינה בפנים, מסמלים את התכונות המפוארות שלו שעמהם הוא עושה את עבודת ה' בדרך כלל.

לעומת זאת, בגדי הלבן מסמלים התבטלות גמורה והעדר כל מקום עצמי. הצבע הלבן אין לו כל ייחודיות עצמית, ובמהותו הוא רק 'רקע' ריק שניתן להחיל עליו כל צבע אחר. ויותר מכך, כידוע על ידי חכמי המחקר, צבע לבן הוא בעצם הכלת כל הצבעים. כלומר, בגד כחול הוא בגד שיש בו יסודות שיכולים לבלוע את כל הצבעים מלבד צבע כחול, שצבע זה לא נקלט בבגד, וכך נפלט הצבע ומעתה נראה הוא לעיני כל. וכך בגד אדום קולט את כל

הצבעים מלבד צבע אדום. אולם בגד לבן קולט הוא את כל הצבעים בקרבו. אם כן ייחודיו של הצבע הלבן הוא בכך שסובל כל צבע אחר.

מדהאי טעמא לבושו של הנפטר הוא בגדי לבן כולו. מעתה אין הוא אותו שר רם מעלה, ולא אותו פועל בנין, לא אופה ולא רופא. הוא כעת כבר בלא כל תפקיד, ואין לו כל עצמיות ונוכחות. הוא בטל ומבוטל.

לבישת בגדי הלבן מורה על התבטלות מוחלטת בלי לתפוס שום מקום עצמי. וכשהכהן גדול נכנס לפני ולפנים הוא צריך לנקות את עצמו ולהגיע לביטול גמור אל ה', להיות כלי פתוח להכניס בו כל הארה והנהגה שה' רוצה. ורק כך הוא יכול להכנס למקום מרום וקדוש כזה.

היכולת של הכהן גדול לעבור מבגדי זהב לבגדי לבן ומבגדי לבן לבגדי זהב, כמה פעמים ביום אחד, ולא רק להחליף את הבגדים החיצוניים, אלא לשנות את סגנון העבודה הפנימי בהתאם ללבושים החיצוניים - רגע אחד להביא לידי ביטוי את הכשרונות והיכולות שלו, ורגע לאחר מכן להיות מבוטל ולהרגיש שאין לו מעצמו כלום, זוהי יכולת שישנה רק למי שטהור ונקי לגמרי מרצונות עצמיים וחיצוניים, וכל פעולותיו נעשים רק על פי רצון הבורא.

מדהאי טעמא היה מקדים טבילה ללבישת הבגדים, שכן כפי שהוזכר לעיל הטבילה מורה על הביטול המוחלט של האדם, שהוא כמי שנתבטלה חיותו ועולה מן הטבילה כאדם חדש. זהו שהיה הכהן הגדול טובל לפני כל לבישת בגדים, כי היתה עבודתו בתכלית הביטול, ללא כל רצון ורגש עצמי.

לכך גם לובשים בגדי לבן ביום הכיפורים (עי' רמ"א ל"ח פ"ד, ד), להורות כי מעתה אין בנו כל אותם רצונות והגדרות חיצוניים. אלא אנו בטלים ומבוטלים לרצון הבורא. זוהי הטהרה השלמה, בהסרת כל הרעשים החיצוניים, וכל הסחות הדעת וערעור הרצונות הכוזבים. עתה רק הנפש עומדת בהכנעה לפני בוראה, כפופה לקיים מצות בוראה בלא כל מפריע ומניע.

וברמ"א (ס) הובאו הטעמים ללבישת 'קיטל' ביום הכיפורים: 'נוהגין ללבוש הקיטל שהוא לבן ונקי, גם הוא בגד מתים ועל ידי זה לב האדם נכנע ונשבר'. והשתא נמצא כי שני הטעמים שורש אחד להם. כי הנקיות והטהרה הן מאותו השורש של כניעת האדם והתבטלות עצמיותו משעה שנפטר. שלשניהם מרמז הצבע הלבן, מעצם טבעו ומהותו.

כיצד עבודת כהן גדול בבגדי הזהב אינה בבחינת 'קטגור'

ע"פ פי זה יש ליישב מדוע בגדי הזהב לא נחשבים קטגור כשהכהן גדול לובש אותם בעבודה שבחוץ. מפני שהקטגוריא היא רק כאשר הם חלק מהותי ועצמי מדרך חייו של הלובש אותם, אבל כשהכהן גדול פושט אותם בכניסתו לפני ולפנים ולובש 'בגדי התבטלות',

הוא מוכיח בזאת שגם כשלבש בחוץ את בגדי הזהב היה זה חלק מעבודת ה' ולא מתוך תפיסת מקום עצמי.

חז"ל מבארים שבגדי הזהב מזכירים את חטא העגל שהיה עשוי מזהב, ולכן אינם יכולים לשמש בשעת לימוד הסנגוריה לפני ולפנים (ר"ה טו ע"ב). **בספרים** (עי' רמב"ן שמוט לב, א; ועי' מורה אור, יתרו סוד"ה ואלה הבה, ע"ד טו"ד) מבואר שהסיבה לחטא העגל היתה מחמת רצונם של בני ישראל להשיג אלוקות שניתן למשש כביכול, והיה חסר להם בהתבטלות לרצון ה' גם כשאינם מרגישים כלום. מובן מזה שהתיקון הוא דווקא על ידי מעשה התבטלות והחלפת בגדים בהתאם לרצון ה', שמלמד על שלילה של כל רצון עצמאי והתבטלות גמורה לפני רצון הבורא.

ההתבטלות לקיום רצון ה' גם כשלא מרגישים כלום, היא המקום בו אנו מתחברים להקב"ה באופן החזק ביותר. במתן תורה נאמר (שמות כ, טו) 'וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השופר ואת ההר עשן, וירא העם ויגעו ויעמדו מרחוק'. ומבארים **בספרים** (עי' לקוטי מהרי"ל, יתרו ד"ה וכל העם; ועוד) כי כל זמן שהם ראו קולות וברקים, לפידים ורעשים, הם ידעו שהם עדיין לא הגיעו לגילוי האלוקי בטהרתו ובשלימותו, ועדיין הם עומדים מרחוק. מפני שכאשר זוכים להגיע לדיכיות מוחלטת, לא מרגישים כלום.

השלב של 'הלפידים' והרגשות הבוררים הוא חשוב מאוד, אבל מעלה גדולה מזה היא הדרגה המושלמת של ההתבטלות שבה מתגלית נקודת העצם שאי אפשר לתפוס אותה בהרגשה ממשית.

הוצאת הנפש ממאסרה מבטלת את שבועתו של הקב"ה

בתחילת היום הקדוש אומרים בהתעוררות עצומה 'כל נדרי', ובכל תפוצות ישראל נהוג לומר נוסח זה בנעימה מופלאה ומרתית לב, עד שרבים מהקהל מתעוררים ואומרים זה בבכי [וראה ביסוד ושורש העבודה (שער יא פרק ו) שאכן עורר על כך שיש לבכות בזמן שאומרים 'כל נדרי'. וכן כתב בן דורו אב"ד צנעא שבתימן, רבי יחיאל צלאח, בתכלאל עץ חיים (פג)]. ובכלל מקדמת דנא נהוג בישראל לראות את אמירת 'כל נדרי' כדבר נשגב, והתייחסו לכך בחרדת קודש. ולכאורה לא מובן מה המקום להתרגשות הגדולה באמירת הקטע הזה שהוא לכאורה ענין מעשי של התרת נדרים. ולכאורה הוא אינו שונה מהתרת נדרים שנעשית בערב ראש השנה באופן פשוט ורגיל, בלא התעוררות מיוחדת.

ובאלף למגן (מריט, יט) כתב טעם נאה לכך על פי פשוטו, שלפי שכל ישראל מתעוררים בתשובה בעשרת ימי תשובה, לכך מנסה השטן להפריעם. והנה ביום הכיפורים אין לו רשות להשטין כלל (יומא כ ע"ב), ועל כל מנסה להפריע כעת בשעה האחרונה טרם שיחשיך ויבוא היום

הקדוש. ונפש כל איש ישראל מרגשת בכך, ועל כן מתעוררת בהתעוררות עצומה עד שבא האדם לידי בכי. אכן עדיין לא אשכחנא פתרי בדבריו, מה עניין 'כל נדרי' לשעה נשגבה זו.

אלף שמוכא בזוהר הקדוש (מיקון, מיקון ה, קמג), שהקב"ה נשבע שיעכב את הגאולה, וב'כל נדרי' אנו באים כביכול להתיר להקב"ה את נדר זה, כדי שתוכל כבר לבוא הגאולה.

ובדרך העבודה ניתן לרמז ולומר: הדרך שבה אנו כביכול מתירים את השבועה שהקב"ה אסור וסגור בתוכה, היא על ידי שאנו מתירים את המאסר של עצמינו! אנו שריים במאסר עמוק של כל התאוות והיצרים שלנו, וכשאנו משחררים את עצמינו מהמעטפת החיצונית ומגלים את עצם הנפש בטהרה שמחוברת לתכלית ולבורא, גם הקב"ה משתחרר מהמאסר בשבועה שלו ויכול לגאול אותנו.

ואפשר לרמוז זאת בנוסח 'אסרנא לא אסרי' - ושבועתנא לא שבועות', כשאנו פותחים את המאסר של נפשנו, גם השבועה של הקב"ה נעשית מותרת והוא יכול לגאול אותנו. בדומה לכך מפרש התפארת שלמה (יוה"כ"פ ד"ה כל נדרי) שהקב"ה כביכול אסור יחד עמנו בגלות כמו שנאמר (תהלים 56, טו) 'עמו אנוכי בצרה', 'בכל צרתם לו צר' (ישעיהו סג, ט), וכן נשבע שלא יבא בירושלים של מעלה עד שיבא בירושלים של מטה (תענית ה ע"ה). לכך באמירת 'כל נדרי' אנו כביכול מתירים את שבועה זו, ומבקשים ששייב את השכינה הקדושה ממאסרה בגלות.

נמצא שאמירה זו היא של התרת האדם ממאסרו הגשמי של תאוותיו ויצריו, וכנגדה התרת שבועת הקב"ה, שבייא את הגאולה העתידה ובה שוב לא יהא 'שאר שבעיסה', ותימלא הארץ דעה את ה', שהזמן גרמא לכך ביותר. על כך ודאי הוגן וראוי להתעורר ביותר, לבכות בלב נשבר ומלא ערגה ותפילה.

הדרך לטהרת יום הכיפורים על ידי הכנה נמונה

ועל דרך מה שהוזכר בתחילת הדברים, כי טהרת יום הכיפורים פועלת כמו כניסה למקוה, אם כן חובה על האדם להכין עצמו כדבעי לטבילה נשגבה זו. וכשם שקודם הטבילה נצרכת הכנה ובדיקה מדוקדקת, לראות שאין שום חציצה, כך עלינו להקדים ולהסיר מאיתנו את כל התאוות החיצוניות שחוצצות בינינו לקב"ה, לערוך חשבון נפש נוקב ולשוב בכל לב על הקב"ה. ועל ידי כך נוכל לזכות לטהרה הראויה, של כיסופין להקב"ה לבדו, בלא כל מניעה והסתרה, ולבוא לדרגה עליונה שכל הכוחות והרצונות שלנו יהיו מכוונים לדבר אחד בלבד - לעשות רצון הבורא!

